

POSTANOWIENIE

Dnia 22 maja 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania B. O. reprezentowanego przez przedstawiciela ustawowego B. K.

od decyzji Wojewódzkiego Zespołu do spraw Orzekania o Niepełnosprawności w O.

o ustalenie niepełnosprawności,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 22 maja 2024 r.,

na skutek skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Okręgowego w Opolu

z dnia 25 października 2022 r., sygn. akt V Ua 53/22,

1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,

2. zasądza od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Opolu na rzecz radcy prawnego W. P. kwotę 240 (dwieście czterdzieści) zł tytułem zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej odwołującemu się w postępowaniu kasacyjnym, powiększoną o stawkę podatku od towarów i usług.

UZASADNIENIE

Małoletni B. O., reprezentowany przez przedstawiciela ustawowego matkę B. K., odwołał się od orzeczenia Wojewódzkiego Zespołu ds. Orzekania o

Niepełnosprawności w O., z dnia 30 marca 2020 r., wnosząc o zmianę orzeczenia w zakresie wskazania ujętego w pkt 7 i ustalenie, iż jako osoba niepełnosprawna wymaga stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji.

Wyrokiem z dnia 4 sierpnia 2022 r. Sąd Rejonowy w Opolu oddalił odwołanie B. O. od powyższej decyzji.

Sąd Okręgowy w Opolu, wyrokiem z dnia 25 października 2022 r., oddalił apelację odwołującego się od wyroku Sądu Rejonowego.

W sprawie, na podstawie opinii biegłych – lekarzy i psychologa, ustalono, że małoletni aktualnie lat 13, przejawiał zaburzenia rozwojowe od okresu przedszkolnego. Posiadał orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego. W 2017 r. i 2019 r. był hospitalizowany w Oddziale Neurologii dla Dzieci i Młodzieży Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego w O.. Ponadto małoletni został objęty leczeniem w Poradni Zdrowia Psychicznego w O.. Aktualnie małoletni uczęszcza do szkoły, uczestniczy w zajęciach z klasą. U wnioskodawcy rozpoznaje się upośledzenie intelektualne w stopniu lekkim, nadpobudliwość psychoruchową. Z uwagi na upośledzenie umysłowe w stopniu lekkim jest objęty indywidualnym programem edukacyjno-terapeutycznym, uczestniczy w zajęciach rewalidacyjnych. Małoletni jest samodzielny w zakresie samoobsługi - wykazuje zdolność do ubierania się, mycia, obsługi w toalecie, spożywania posiłków. Całokształt obrazu klinicznego uzasadnia zaliczenie małoletniego do osób niepełnosprawnych. Dziecko wymaga pomocy polegającej na udzieleniu wsparcia, współdziałaniu w procesie terapii, edukacji oraz w pełnieniu ról społecznych właściwych dla każdego człowieka, zależnych od wieku, płci, czynników społecznych i kulturowych (konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji). Nie wymaga jednak konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji. Nie jest osobą w pełni zależną od osób trzecich w zakresie podstawowej samoobsługi czy komunikacji. Sąd Okręgowy stwierdził, że ocena stopnia niepełnosprawności odwołującego się została dokonana przez biegłych posiadających fachową wiedzę medyczną i według wytycznych przedstawionych w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 6 października

2020 r., I UK 101/19. Dlatego Sąd zaakceptował stanowisko Sądu pierwszej instancji, że B. O. nie wymaga sprawowania nad nim stałej lub długotrwałej opieki, bądź pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji, albowiem jest zdolny do zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych, takich jak: samoobsługa, samodzielne poruszanie się, komunikowanie z otoczeniem, co nie powoduje konieczności zapewnienia mu stałej opieki lub pomocy, w sposób przewyższający zakres opieki nad zdrowym dzieckiem w danym wieku (art. 4a ust. 1 *a contrario* ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, jednolity tekst: Dz.U. z 2024 r., poz. 44; dalej ustawa o rehabilitacji).

Odwołujący się w skardze kasacyjnej od powyższego wyroku zarzucił naruszenie:

1) prawa materialnego art. 4a i art. 6b ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz § 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 lutego 2002 r. w sprawie kryteriów oceny niepełnosprawności u osób w wieku do 16 roku życia, przez nieuzasadnione i dowolne ustalenie, że pojęcie konieczności zapewnienia całkowitej opieki lub pomocy w zaspokajaniu potrzeb życiowych w sposób przewyższający wsparcie potrzebne osobie w danym wieku, o jakim mowa w art. 4a przywołanej ustawy, pozwalające na uznanie osoby, która nie ukończyła lat 16 za niepełnosprawną oraz pojęcie konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji nie są tożsame, co powoduje, iż pomimo uznania osoby w wieku poniżej 16 roku życia za osobę niepełnosprawną nie wymaga ona konieczności zapewnienia jej opieki innej osoby;

2) prawa procesowego, tj.:

(-) art. 328 § 1 k.p.c. ze względu na wewnętrzną sprzeczność uzasadnienia zaskarżonego wyroku, w którym Sąd drugiej instancji z jednej strony przyznał, że małoletni wymaga konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie leczenia, rehabilitacji i edukacji, co oznacza, że jego schorzenia powodują niepełnosprawność w rozumieniu art. 4a ustawy o rehabilitacji, by dalej

zaprzeczyć, że wymaga on konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji, ponieważ jest zdolny do samodzielnej egzystencji;

(-) art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 382 k.p.c. „w taki sposób, w następstwie którego nastąpiło negatywne dla powoda rozstrzygnięcie sporu, albowiem opieranie się na przeprowadzonym dowodzie z opinii biegłych sądowych, które to wydane zostały w oparciu o tylko i wyłącznie przeprowadzenie wywiadu z małoletnim, doprowadziło w konsekwencji do poważnych uchybień mających wpływ na wynik sprawy”; zarzut naruszenia wskazanych przepisów dotyczy także przyjęcia przez Sąd drugiej instancji za własne ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji bez jakichkolwiek merytorycznych rozważań w tej kwestii, podczas gdy zarzuty apelacji obejmowały w dużej mierze sprzeczności w ustaleniach Sądu pierwszej instancji w związku z niepełnym materiałem dowodowym, wprowadzającym w błąd, co skutkowało tym, że zarzuty apelacyjne nie zostały ostatecznie rozpoznane;

(-) art. 15 zzs² w związku z art. 15zszs¹ pkt 3 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2021 r., poz. 2095 ze zm.; dalej: „ustawa covidowa”), w brzmieniu obowiązującym przed 15 kwietnia 2023 r., przez skierowanie sprawy prowadzonej przez Sąd drugiej instancji na posiedzenie niejawne celem rozstrzygnięcia sprawy, zamknięcia sprawy i wydania wyroku, co stanowi rażące naruszenie przepisów prawa procesowego i ograniczenie stronie prawa do rzetelnego i sprawiedliwego procesu, bowiem odwołujący się reprezentowany przez swojego przedstawiciela ustawowego nie miał możliwości przedstawienia swojego stanowiska w sprawie i zwrócenia Sądowi uwagi na uchybienia wynikające ze sposobu przeprowadzania dowodu z opinii biegłych, co zaś w konsekwencji miało bezpośredni wpływ na ocenę materiału dowodowego i prawidłowy przebieg postępowania (choćby w trybie art. 162 k.p.c.); co w konkretnie rozpatrywanym przypadku może zostać uznane za pozbawienie strony możliwości obrony swoich praw i prowadzić w konsekwencji do nieważności postępowania (art. 379 pkt 5 k.p.c.);

(-) art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 316 § 1 k.p.c. i art. 382 k.p.c., przez pominięcie przez Sąd drugiej instancji wnioskowanego w apelacji dowodu z uzupełniającej opinii biegłych z zakresu neurologii i psychiatrii bez merytorycznego uzasadnienia rozstrzygnięcia w tym zakresie;

(-) art. 367 § 3 zdanie pierwsze k.p.c., przez rozpoznanie sprawy przez Sąd drugiej instancji w składzie jednego sędziego w trybie art. 15zzs¹ ust. 1 pkt 4 ustawy covidowej, co ograniczyło w sposób istotny prawo strony do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy i prowadzi do nieważności postępowania (art. 379 pkt 4 k.p.c.).

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania stwierdzono, że Sąd Najwyższy wielokrotnie w swoim orzecnictwie pozytywnie rozstrzygał kwestię dopuszczalności sądowej weryfikacji wskazań dotyczących zaleceń kompensujących niepełnosprawność dziecka do lat 16, przy czym nie zostało wykształcone jednolite i jednoznaczne zarazem orzecnictwo co do rozumienia pojęć, którymi posługuje się ustawodawca w art. 4a ust. 1 oraz art. 6b ust. 3 pkt 7 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Zestawienie terminologii użytych w przywołanych przepisach pojęć może rodzić wątpliwości interpretacyjne w przypadku ich literalnego rozumienia, jednakże wskazania kompensacyjne wynikające z art. 6b ust. 2 pkt 7 dotyczą jedynie konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy, która jednocześnie nie musi być całkowita ani też zupełna.

Skarżący podkreślił także, że „istnieje uzasadnione podejrzenie zaistnienia przesłanek wskazujących na nieważność postępowania” oraz że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Dalej skarżący wywiódł, że w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2023 r., III PZP 6/22, w której stwierdzono, że rozpoznanie sprawy cywilnej przez sąd drugiej instancji w składzie jednego sędziego, ukształtowanym na podstawie art. 15zzs¹ ust. 1 pkt 4 ustawy z covidowej ogranicza prawo do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy i prowadzi do nieważności postępowania w oparciu o przesłankę, o której mowa w art. 379 pkt 4 k.p.c., zaznaczono, że przyjęta w uchwale wykładnia prawa obowiązuje od dnia jej podjęcia, a to w związku z nadaniem uchwale mocy zasady prawnej. Jednakże nie zmienia to konieczności indywidualnego rozpatrzenia zaistnienia przesłanki nieważności w konkretnie

rozpatrywanym przypadku tym bardziej, że w realiach niniejszej skargi mamy do czynienia także z drugą potencjalną przyczyną nieważności wynikająca z naruszenia przepisów art. 15 zzs¹ w związku z art. 15zsz¹ pkt 3 ustawy covidowej, w wyniku czego strona została pozbawiona możliwości obrony swoich praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.), gdyż zastosowany sposób procedowania przed Sądem Okręgowym ograniczył stronie w sposób istotny prawo do rzetelnego i sprawiedliwego procesu. Skarżący, reprezentowany w postępowaniu apelacyjnym przez swojego przedstawiciela ustawowego - matkę B. K., nie miał możliwości przedstawienia swojego stanowiska w sprawie i zwrócenia Sądowi uwagi na uchybienia wynikające ze sposobu przeprowadzania dowodu z opinii biegłych, co w konsekwencji miało bezpośredni wpływ na ocenę materiału dowodowego i prawidłowy przebieg postępowania.

Według skarżącego, Sąd Okręgowy pominął wniosek dowody zawarty w apelacji jako spóźniony, jednakże ze względu na przyjęty sposób procedowania nie dał szansy stronie na wykazanie zasadności tego wniosku czy też wykazanie, że złożenie go na tym etapie postępowania było usprawiedliwione okolicznościami sprawy. Próżno doszukiwać się w treści uzasadnienia przyczyn, dla których Sądy pominęły okoliczności podawane przez matkę odwołującego się, ale również istotną z punktu widzenia zasadności kasacji okoliczność, że w okresie poprzedzającym wydanie zaskarżonego orzeczenia Wojewódzkiego Zespołu do spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Opolu z dnia 30 marca 2020 r., na mocy decyzji Powiatowego Zespołu do spraw Orzekania o Niepełnosprawności w B. z dnia 6 grudnia 2016 r., stwierdzono w stosunku do skarżącego konieczność sprawowania stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji.

Oczywista zasadność skargi, w opinii skarżącego, wynika z tego, że w tak ustalonym stanie faktycznym, przy niekwestionowanym przyjęciu istnienia niepełnosprawności małoletniego (art. 4a ust. 1 ustawy o rehabilitacji) oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji (art. 6b ust. 3 pkt 8 ustawy) Sąd drugiej instancji nie poddał należytej weryfikacji sądowej całego zebranego materiału dowodowego, tym

bardziej że procedowanie odbywało się w oparciu o przepisy proceduralne wprowadzone ustawą covidową.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4).

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego oparcie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na przesłance określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. wymaga wykazania, że określony przepis prawa, będący źródłem poważnych wątpliwości interpretacyjnych, nie doczekał się wykładni albo niejednolita wykładnia wywołuje rozbieżności w odniesieniu do identycznych lub podobnych stanów faktycznych. Wątpliwości te i rozbieżności należy przytoczyć, przedstawiając ich doktrynalne lub orzecznicze źródła (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2008 r., III CSK 104/08, LEX nr 424365; z dnia 18 lutego 2015 r., II CSK 428/14, LEX nr 1652383). Konieczne jest wskazanie argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen prawnych, a także przedstawienie własnej propozycji interpretacyjnej (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z 13 grudnia 2007 r., I PK 233/07, OSNP 2009 nr 3-4, poz. 43).

Należy jednak podkreślić, że nie występuje w sprawie istotne zagadnienie prawne (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.), jak analogicznie nie istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.), jeżeli Sąd Najwyższy zajął już stanowisko w kwestii tego zagadnienia prawnego lub wykładni przepisów i wyraził swój pogląd we wcześniejszych orzeczeniach, a nie zachodzą żadne okoliczności uzasadniające zmianę tego poglądu (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 3 marca 2020 r., II PK 36/19, LEX nr 3034647; z dnia 12 maja 2020 r., I UK 128/19, LEX nr 3026475; z dnia 12 marca 2010 r., II UK 400/09, LEX nr 577468; z dnia 19 stycznia 2012 r., I UK 328/11, LEX nr 1215423; z dnia 19 marca 2012 r., II PK 294/11, LEX nr 1214578; z dnia 10 kwietnia 2018 r., I CSK 733/17, LEX nr 2495968;

z dnia 10 kwietnia 2018 r., II PK 143/17, LEX nr 2525398; z dnia 19 kwietnia 2018 r., I CSK 709/17, LEX nr 2486162; z dnia 23 maja 2018 r., I CSK 33/18, LEX nr 2508114; z dnia 16 stycznia 2003 r., I PK 230/02, OSNP-wkładka 2003 nr 13, poz. 5).

Skarżący na wstępie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania sygnalizuje istnienie wątpliwości interpretacyjnych, ale ich nie wyjaśnia w sposób określony wyżej. Nie wiadomo zatem, na czym mogłyby one polegać.

Trzeba też wskazać, że właściwym przedmiotem sporu była treść (zawartość) wydanego w stosunku do skarżącego orzeczenia o niepełnosprawności, w którego zapisano, że nie wymaga "konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji". To właśnie ten zapis kwestionował skarżący.

Sąd Najwyższy wskazał kryteria oceny konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji. W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 6 października 2020 r., I UK 101/19 (LEX nr 3093374) wywieziono, że art. 4a ustawy o rehabilitacji odmiennie niż art. 4 tej ustawy definiuje niepełnosprawność u osób do 16-tego roku życia. O ile bowiem art. 4 w kolejnych ustępach określa trzy stopnie niepełnosprawności (znaczny, umiarkowany i lekki), a nadto niezdolność do samodzielnej egzystencji, do których zalicza się osoby, które ukończyły 16-ty rok życia, o tyle zgodnie z art. 4a ust. 1, osoby, które nie ukończyły 16-tego roku życia zaliczane są do osób niepełnosprawnych, jeżeli mają naruszoną sprawność fizyczną lub psychiczną o przewidywanym okresie trwania powyżej 12 miesięcy, z powodu wady wrodzonej, długotrwałej choroby lub uszkodzenia organizmu, powodującą konieczność zapewnienia im całkowitej opieki lub pomocy w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych w sposób przewyższający wsparcie potrzebne osobie w danym wieku. Kryteria oceny niepełnosprawności u tych osób określa z kolei, wydane na podstawie art. 4a ust. 2 ustawy, rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 lutego 2002 r. w sprawie kryteriów oceny niepełnosprawności u osób w wieku do 16 roku życia (Dz.U. z 2002 r. Nr 17, poz. 162 ze zm.).

W myśl § 1 tego rozporządzenia, oceny niepełnosprawności u osoby w wieku do 16-tego roku życia dokonuje się na podstawie następujących kryteriów:

1) przewidywanego okresu trwania upośledzenia stanu zdrowia z powodu stanów chorobowych, o których mowa w § 2, przekraczającego 12 miesięcy,

2) niezdolności do zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych, takich jak: samoobsługa, samodzielne poruszanie się, komunikowanie z otoczeniem, powodującej konieczność zapewnienia stałej opieki lub pomocy, w sposób przewyższający zakres opieki nad zdrowym dzieckiem w danym wieku, albo

3) znacznego zaburzenia funkcjonowania organizmu, wymagającego systematycznych i częstych zabiegów leczniczych i rehabilitacyjnych w domu i poza domem. Zgodnie z § 2 ust. 1 rozporządzenia, do stanów chorobowych, które uzasadniają konieczność stałej opieki lub pomocy dziecku należą zaś: 1) wady wrodzone i schorzenia o różnej etiologii prowadzące do niedowładów, porażenia kończyn lub zmian w narządzie ruchu, upośledzające w znacznym stopniu zdolność chwytnej rąk lub utrudniające samodzielne poruszanie się, 2) wrodzone lub nabyte ciężkie choroby metaboliczne, układu krążenia, oddechowego, moczowego, pokarmowego, układu krzepnięcia i inne znacznie upośledzające sprawność organizmu, wymagające systematycznego leczenia w domu i okresowo leczenia szpitalnego, 3) upośledzenie umysłowe, począwszy od upośledzenia w stopniu umiarkowanym,

4) psychozy i zespoły psychotyczne,

5) całościowe zaburzenia rozwojowe powodujące znaczne zaburzenia interakcji społecznych lub komunikacji werbalnej oraz nasilone stereotypie zachowań, zainteresowań i aktywności, 6) padaczka z częstymi napadami lub wyraźnymi następstwami psychoneurologicznymi, 7) nowotwory złośliwe i choroby rozrostowe układu krwiotwórczego do 5 lat od zakończenia leczenia, 8) wrodzone lub nabyte wady narządu wzroku powodujące znaczne ograniczenie jego sprawności, prowadzące do obniżenia ostrości wzroku w oku lepszym do 5/25 lub 0,2 według Snellena po wyrównaniu wady szklami korekcyjnymi, lub ograniczenie pola widzenia do przestrzeni zawartej w granicach 30 stopni, 9) głuchoniemota, głuchota lub obustronne upośledzenie słuchu niepoprawiające się w wystarczającym stopniu po zastosowaniu aparatu słuchowego lub implantu

ślimakowego. Na podstawie § 2 ust. 2 rozporządzenia, przy ocenie niepełnosprawności dziecka bierze się zaś pod uwagę:

1) rodzaj i przebieg procesu chorobowego oraz jego wpływ na stan czynnościowy organizmu,

2) sprawność fizyczną i psychiczną dziecka oraz stopień jego przystosowania do skutków choroby lub naruszenia sprawności organizmu,

3) możliwość poprawy stanu funkcjonalnego pod wpływem leczenia i rehabilitacji. Zestawienie powołanych wyżej regulacji, konieczne do określenia przesłanek, kryteriów i trybu dokonywania oceny niepełnosprawności osoby, która nie ukończyła 16-tego roku życia, prowadzi do następujących wniosków. Po pierwsze, ustawowa definicja niepełnosprawności takiej osoby jako przyczynę tej niepełnosprawności wskazuje naruszenie sprawności fizycznej lub psychicznej (o przewidywanym okresie trwania powyżej 12 miesięcy) spowodowane wadą wrodzoną, długotrwałą chorobą lub uszkodzeniem organizmu, która powoduje konieczność zapewnienia takiej osobie całkowitej opieki lub pomocy w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych w sposób przewyższający wsparcie potrzebne osobie w danym wieku. Nie ulega więc wątpliwości, że w definicji tej nie chodzi o niemożność zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych taką jak w przypadku niezdolności do samodzielnej egzystencji osób starszych, o której mowa w art. 4 ust. 4 ustawy, ale o zdolność do zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych w stopniu adekwatnym do wieku, przy czym ustawowe kryterium niepełnosprawności w przypadku dziecka jest spełnione wówczas, gdy istnieje konieczność zapewnienia mu całkowitej opieki lub pomocy w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych w sposób, który przewyższa "normalne" wsparcie potrzebne osobie w danym wieku. Innymi słowy, kryterium to jest spełnione, jeśli dziecko wymaga całkowitej opieki lub pomocy przy wykonywaniu czynności dotyczących zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych, które zdrowe dziecko w tym wieku powinno wykonywać samodzielnie. Po drugie, przepisy rozporządzenia z dnia 1 lutego 2002 r. nie posługują się już pojęciami wady wrodzonej, długotrwałej choroby lub uszkodzenia organizmu, lecz "zbiórczym" pojęciem stanów chorobowych, które mieści w sobie wcześniej wymienione pojęcia ustawowe określone w art. 4a ust. 1 ustawy o rehabilitacji. Po

trzecie, ocena niepełnosprawności osoby w wieku do 16-tego roku życia jest dokonywana na podstawie kryteriów wymienionych w § 1 pkt 1-3 rozporządzenia, przy czym kryterium z punktu 1 jest w zasadzie powtórzeniem tej części ustawowej definicji niepełnosprawności takiej osoby, która wskazuje okres trwania naruszenia sprawności fizycznej lub psychicznej, natomiast w punkcie 2 jest zawarte doprecyzowanie tej definicji w zakresie użytego w niej pojęcia niezdolności do zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych, przez wskazanie, że chodzi w tym przypadku o takie czynności, jak: samoobsługa, samodzielne poruszanie się, komunikowanie z otoczeniem. Z kolei punkt 3 posługuje się pojęciem zaburzenia funkcjonowania organizmu, które nawiązuje do wymienionego w art. 4a ust. 1 ustawy naruszenia sprawności fizycznej lub psychicznej, przy czym wiąże niepełnosprawność ze znacznym zaburzeniem, wymagającym systematycznych i częstych zabiegów leczniczych i rehabilitacyjnych w domu i poza domem. Po czwarte, § 2 ust. 1 wymienia stany chorobowe, na które składają się wady wrodzone, długotrwałe choroby i uszkodzenia organizmu i które uzasadniają konieczność stałej opieki lub pomocy dziecku do 16-tego roku życia. Po piąte, w § 2 ust. 2 określa dodatkowe okoliczności, które powinny być brane pod uwagę przy ocenie niepełnosprawności osoby w wieku do 16-tego roku życia.

Sąd Najwyższy w posumowaniu stwierdził, że ocena stanu zdrowia osoby w wieku do 16-tego roku życia dokonywana w celu ustalenia, czy jest ona osobą niepełnosprawną oraz w celu określenia wskazań związanych z jej niepełnosprawnością (sposobów jej kompensacji) musi uwzględniać następujące okoliczności. W pierwszej kolejności konieczne jest ustalenie, czy u takiej osoby występują stany chorobowe wymienione w § 2 ust. 1 pkt 1-9 rozporządzenia z 1 lutego 2002 r. Po ustaleniu, że jeden lub kilka takich stanów chorobowych występuje, ustala się z kolei, czy powodują one upośledzenie stanu zdrowia w okresie przekraczającym 12 miesięcy oraz określa się przewidywany czas (okres) ich trwania. W sytuacji, w której występujące u osoby w wieku do 16-tego roku życia stany chorobowe wymienione w § 2 ust. 1 pkt 1-9 rozporządzenia upośledzają stan zdrowia tej osoby w okresie przekraczającym 12 miesięcy, dokonuje się zaś następnie oceny, czy powodują one niezdolność do zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych, takich jak: samoobsługa, samodzielne

poruszanie się, komunikowanie się z otoczeniem w sposób uzasadniający konieczność zapewnienia całkowitej i stałej opieki lub pomocy w stopniu przewyższającym zakres opieki nad zdrowym dzieckiem w danym wieku. Równocześnie w ramach opisanej oceny sprawdza się, czy ustalone stany chorobowe pociągają za sobą zaburzenia funkcjonowania organizmu w stopniu na tyle znacznym, że wymaga on systematycznych i częstych zabiegów leczniczych i rehabilitacyjnych w domu i poza domem. Ostatecznie w ramach tej oceny bierze się także pod uwagę okoliczności wymienione w § 2 ust. 2 rozporządzenia. Dopiero tak przeprowadzona kompleksowa ocena stanu zdrowia osoby w wieku do 16-tego roku życia uzasadnia zaś określenie, czy osoba ta jest niepełnosprawna oraz - w przypadku stwierdzenia niepełnosprawności - jakich wskazań (czynności) o charakterze kompensacyjnym wymaga, przy czym o rodzaju tych wskazań (określonych w odniesieniu do dziecka w wieku do 16-tego roku życia w art. 6 ust. 3 pkt 5, 6, 7 i 8 ustawy o rehabilitacji) będzie decydował poziom stwierdzonego naruszenia sprawności fizycznej lub psychicznej.

Co do nieważności postępowania, to skarżący wywodzi ją z rozpoznania sprawy w drugiej instancji w składzie jednoosobowym, a nie trzyosobowym. Należy zatem wyjaśnić, że kolegiałność składu orzekającego, będąca ugruntowaną zasadą w postępowaniach odwoławczych, zapewnia wyższy standard kontroli odwoławczej, pozwala bowiem na kształtowanie się decyzji w drodze dyskursu i ścierania stanowisk, umacnia bezstronność, niezależność i niezawisłość orzekania oraz zwiększa legitymację rozstrzygnięcia sądu w odbiorze społecznym, a tym samym jest pożądana z punktu widzenia właściwej ochrony praw stron i uczestników postępowania (zob. uchwała Sądu Najwyższego z 1 lipca 2021 r., III CZP 36/20, OSNC 2021, Nr 11, poz. 74 i powołane tam judykaty). W związku z pandemią COVID - 19 ustawą covidową, w wersji obowiązującej od dnia 3 lipca 2021 r. (por. art. 4 ustawy z dnia 28 maja 2021 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. poz. 1090), postanowiono, że w czasie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19 oraz w ciągu roku od odwołania tego z nich, który obowiązywał jako ostatni, w sprawach rozpoznawanych według przepisów k.p.c. w pierwszej i drugiej instancji sąd rozpoznaje sprawy w składzie jednego

sędziego, z wyjątkiem spraw rozpoznawanych w składzie jednego sędziego i dwóch ławników; prezes sądu mógł zarządzić rozpoznanie sprawy w składzie trzech sędziów, jeśli uznał to za wskazane ze względu na szczególną zawartość sprawy lub precedensowy jej charakter (zob. art. 15 zzs¹ ust. 1 pkt 4, uchylony art. 28 pkt 2 ustawy z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. poz. 1860). Na gruncie tych przepisów w judykaturze Sądu Najwyższego wypowiedziano pogląd, że odstępstwo od zasady kolegalności składu sądu odwoławczego nie jest równoznaczne z oczywistym naruszeniem art. 45 ust. 1 Konstytucji RP (zob. uzasadnienie postanowienia z 29 kwietnia 2022 r., III CZP 77/22, LEX nr 3361825). Ostatecznie w związku z licznymi rozbieżnościami w orzecznictwie, Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z 26 kwietnia 2023 r. - zasada prawna - III PZP 6/22, OSNP 2023 nr 10, poz. 104 wyjaśnił, że rozpoznanie sprawy cywilnej przez sąd drugiej instancji w składzie jednego sędziego ukształtowanym na podstawie art. 15 zzs¹ ust. 1 pkt 4 ustawy covidowej ogranicza prawo do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP), ponieważ nie jest konieczne dla ochrony zdrowia publicznego (art. 2 i art. 31 ust. 3 Konstytucji) i prowadzi do nieważności postępowania (art. 379 pkt 4 k.p.c.), przy czym zastrzegł, że przyjęta w tej uchwale wykładnia prawa obowiązuje od dnia jej podjęcia.

Z uwagi jednak na datę wydania zaskarżonego wyroku brak jest podstaw do przyjęcia nieważności postępowania, opartej na braku dochowania wymogu kolegalności składu orzekającego w drugiej instancji.

Co do zarzutu nieważności postępowania z powodu pozbawienia możliwości obrony swoich praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.), to skarżący upatruje go nieprzeprowadzeniu rozprawy apelacyjnej.

Należy w związku z tym zauważyć, że zgodnie z art. 379 pkt 5 k.p.c., nieważność postępowania zachodzi, jeżeli strona została pozbawiona możliwości obrony swych praw. Według ugruntowanego orzecznictwa, przytoczona podstawa nieważności postępowania jest spełniona, jeżeli z powodu wadliwości procesowych sądu lub strony przeciwnej, będących skutkiem naruszenia konkretnych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, których nie można było usunąć przed wydaniem

orzeczenia w danej instancji, strona nie mogła - wbrew swej woli - brać i nie brała udziału w postępowaniu lub jego istotnej części (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 10 maja 1974 r., II CR 155/74, OSPiKA 1975 z. 3, poz. 66; z dnia 6 marca 1998 r., III CKN 34/98, Prok. i Pr. 1999 Nr 5, poz. 41 - dodatek; z dnia 28 listopada 2002 r., II CKN 399/01, LEX nr 196607; z dnia 22 maja 2014 r., IV CSK 545/13, LEX nr 1483413; z dnia 20 lutego 2020 r., I PK 249/18, LEX nr 3008444). Sytuacja taka zachodzi między innymi wtedy, gdy wady zawiadomienia o terminie rozprawy, jedynej albo bezpośrednio poprzedzającej wydanie orzeczenia, uzasadniały odroczenie rozprawy, a sąd rozpoznał sprawę i wydał wyrok (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 10 lipca 1974 r., II CR 331/74, OSNC 1975 Nr 5, poz. 84; z dnia 6 marca 2002 r., III RN 12/01, LEX nr 564475; z dnia 8 stycznia 2004 r., I CK 19/03, LEX nr 567318; z dnia 15 grudnia 2005 r., I PK 122/05, OSNP 2006 nr 21-22, poz. 325). Ocena zaistnienia takiej sytuacji procesowej powinna być dokonywana w kontekście konkretnych okoliczności sprawy. Chodzi jednak tylko o wypadki rzeczywistego pozbawienia możliwości obrony, którego skutkiem było niedziałanie strony w postępowaniu (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 września 2019 r., I CZ 73/19, LEX nr 2739465). Stwierdzenie, czy taki stan nastąpił, wymaga zatem rozważenia, czy w konkretnej sprawie nastąpiło naruszenie przepisów procesowych, czy uchybienie to miało wpływ na możliwość działania strony oraz czy pomimo zaistnienia tych dwóch przesłanek strona mogła bronić swoich praw. Tylko przy kumulatywnym spełnieniu tych wszystkich przesłanek można mówić o skutkującym nieważnością postępowania pozbawieniu strony możliwości obrony swoich praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.). Nie każde zatem naruszenie przepisów proceduralnych może być w ten sposób traktowane.

Zgodnie z treścią art. 15zsz¹ ust. 3 ustawy covidowej, w brzmieniu ustalonym ustawą z 28 maja 2021 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2021 r., poz. 1090; dalej ustawa nowelizująca), posiedzenie niejawne może być przeprowadzone na podstawie zarządzenia przewodniczącego, gdy nie można przeprowadzić posiedzenia zdalnego, a przeprowadzenie rozprawy lub posiedzenia jawnego nie jest konieczne. Z kolei według art. 374 k.p.c., w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw,

Dz.U. z 2019 r., poz. 1469), obowiązującym od 7 listopada 2019 r., sąd drugiej instancji może rozpoznać sprawę na posiedzeniu niejawnym, jeżeli przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne. Rozpoznanie sprawy na posiedzeniu niejawnym jest niedopuszczalne, jeżeli strona w apelacji lub odpowiedzi na apelację złożyła wniosek o przeprowadzenie rozprawy, chyba że cofnięto pozew lub apelację albo zachodzi nieważność postępowania.

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 4 października 2022 r., II CSKP 1615/22 (LEX nr 3491345) zwrócił uwagę, że możliwość stwierdzenia przez sąd drugiej instancji, że przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne, nie zostało pozostawione swobodnej ocenie sądu a dowolna ocena sądu o braku konieczności przeprowadzenia rozprawy - z naruszeniem art. 374 k.p.c. - może prowadzić do pozbawienia strony możliwości obrony swych praw. Skarżący w tym zakresie podnosi, że „odwołujący się reprezentowany przez swojego przedstawiciela ustawowego nie miał możliwości przedstawienia swojego stanowiska w sprawie i zwrócenia Sądowi uwagi na uchybienia wynikające ze sposobu przeprowadzania dowodu z opinii biegłych, co zaś w konsekwencji miało bezpośredni wpływ na ocenę materiału dowodowego i prawidłowy przebieg postępowania”. Należy jednak zauważyć, że dowody z opinii biegłych przeprowadzone zostały przed Sądem pierwszej instancji, a Sąd drugiej instancji nie uzupełniał postępowania dowodowego. W apelacji od wyroku Sądu pierwszej instancji skarżący zawarł zastrzeżenia co do dowodów z opinii biegłych, kwestionując stanowisko biegłych, że nie wymaga stałej opieki w sytuacji i podnosząc, że w rzeczywistości ciągle pozostaje pod opieką dorosłych, tj. matki czy nauczyciela wspomagającego, że nie została dokonana kompleksowa ocena stanu zdrowia skarżącego – według wskazań wynikających z przepisów rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 lutego 2002 r. w sprawie kryteriów oceny niepełnosprawności u osób w wieku do 16 roku życia. Sąd drugiej instancji wziął pod uwagę te zarzuty i ocenił, że taka właśnie kompleksowa ocena stanu zdrowia skarżącego została przeprowadzona przez biegłych. Nie doszło zatem do sytuacji, w której skarżący zostałby pozbawiony możliwości obrony swoich praw.

Odnosząc się do przesłanki określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., należy zauważyć, że w świetle utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego wynika ona

zwykle z oczywistego, widocznego *prima facie* naruszenia przepisów prawa polegającego na sprzeczności wykładni lub stosowania prawa z jego brzmieniem lub powszechnie przyjętymi regułami interpretacji. Nie chodzi zatem o takie naruszenie prawa, które może stanowić podstawę skargi w rozumieniu art. 398⁴ k.p.c., lecz o naruszenie kwalifikowane (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 26 lutego 2008 r., II UK 317/07, LEX nr 453107; z dnia 25 lutego 2008 r., I UK 339/07, LEX nr 453109; z dnia 26 lutego 2001 r., I PKN 15/01, OSNAPiUS 2002 nr 20 poz. 494; z dnia 17 października 2001 r., I PKN 157/01, OSNP 2003 nr 18, poz. 437; z dnia 8 marca 2002 r., I PKN 341/01, OSNP 2004 nr 6, poz. 100; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 218/07, LEX nr 375616). Podkreślić przy tym należy, że naruszenie przepisów postępowania podlega ocenie kasacyjnej uwzględniającej treść art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., który za uzasadnioną podstawę kasacyjną uznaje tylko takie naruszenie przepisów postępowania, które mogło mieć istotny wpływ na rozstrzygnięcie sprawy.

Powołując się na oczywistą zasadność skargi kasacyjnej, należy w motywach wniosku zawrzeć wywód prawny wyjaśniający, w czym wyraża się owa oczywistość i przedstawić argumenty na poparcie tego twierdzenia (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06, LEX nr 198531; z dnia 10 sierpnia 2006 r., V CSK 204/06, LEX nr 421035; z dnia 9 stycznia 2008 r., III PK 70/07, LEX nr 448289; z dnia 11 stycznia 2008 r., I UK 283/07, LEX nr 448205; z dnia 3 kwietnia 2008 r., II PK 352/07, LEX nr 465859 i z dnia 5 września 2008 r., I CZ 64/08, LEX nr 512050). O ile dla uwzględnienia skargi wystarczy, że jej podstawa jest usprawiedliwiona, to dla przyjęcia skargi do rozpoznania niezbędne jest wykazanie kwalifikowanej postaci naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego, polegającej na jego oczywistości widocznej *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej, bez potrzeby wchodzenia w szczegóły czy dokonywania pogłębionej analizy tekstu wchodzących w grę przepisów i doszukiwania się ich znaczenia (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 16 września 2003 r., IV CZ 100/03, LEX nr 82274; z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 218/07, LEX nr 375616; z dnia 26 lutego 2008 r., II UK 317/07, LEX nr 453107; z dnia 9 maja 2008 r., II PK 11/08, LEX nr 490364; z dnia 21 maja 2008 r., I UK 11/08, LEX nr 491538 i z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 38/08, LEX nr 494134).

W uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania skarżący w ogóle nie ustosunkowuje się do tak rozumianej przesłanki oczywistej zasadności skargi ani nie wykazuje jej istnienia. Należy zauważyć, że w tym zakresie skarżący nie sprecyzował, który przepis miałby Sąd drugiej instancji naruszyć w sposób kwalifikowany. Nie jest rolą Sądu Najwyższego stawianie hipotez, którą podstawę kasacyjną ma na myśli skarżący, przedstawiając we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania argumentację mającą uzasadniać jej oczywistą zasadność, ale niewykazującą kwalifikowanego naruszenia konkretnych przepisów. Konkretyzacja wniosku w tym zakresie jest uprawnieniem, a zarazem obowiązkiem skarżącego. Sąd Najwyższy nie może zastępować strony w realizacji przysługującego jej prawa ani też być zobowiązany, by spełniać za nią ustawową powinność przez decydowanie, jaką rzeczywistą treść należałoby przypisać sformułowanym we wniosku zarzutom, tak żeby pozostawało to w zgodzie z intencją skarżącego.

Trzeba przy tym zauważyć, że pominięcie wnioskowanego dowodu ujęte zostało w ramy w ramy zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 316 § 1 k.p.c. i art. 382 k.p.c. Tymczasem przypomnieć należy, że wyłączenie w art. 398³ § 3 k.p.c. z podstaw skargi kasacyjnej zarzutów dotyczących oceny dowodów pozbawia skarżącego możliwości powoływania się na zarzut naruszenia zasady swobodnej oceny dowodów przewidzianej w art. 233 § 1 k.p.c., a taki przepis powołała skarżąca w podstawach kasacyjnych. Przepis art. 398³ § 3 k.p.c. wprawdzie nie wskazuje *expressis verbis* konkretnych przepisów, których naruszenie, w związku z ustalaniem faktów i przeprowadzaniem oceny dowodów, nie może być przedmiotem zarzutów wypełniających drugą podstawę kasacyjną, nie ulega jednak wątpliwości, że obejmuje on art. 233 k.p.c., bowiem właśnie ten przepis określa kryteria oceny wiarygodności i mocy dowodów (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 26 kwietnia 2006 r., V CSK 11/06, LEX nr 230204; z dnia 4 stycznia 2007 r., V CSK 364/06, LEX nr 238975; z dnia 5 września 2008 r., II UK 370/07, LEX nr 785533; z dnia 23 września 2005 r., III CSK 13/05, OSNC 2006 nr 4, poz. 76; z dnia 19 października 2010 r., II PK 96/10, LEX nr 687025; z dnia 24 listopada 2010 r., I UK 128/10, LEX nr 707405 oraz z dnia 24 listopada 2010 r., I PK 107/10, LEX nr 737366). Oznacza to, że spór o ocenę poszczególnych

dowodów i ustalenie stanu faktycznego nie może być przenoszony do postępowania przed Sądem Najwyższym, który jest związany - zgodnie z art. 398¹³ § 2 k.p.c. - ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (tak też Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 29 października 2008 r., IV CSK 228/08, LEX nr 513257).

Nie jest też prawdą, że Sąd drugiej instancji nie ustosunkował się do zgłaszanego dowodu z uzupełniającej opinii biegłych z zakresu neurologii i psychiatrii. Stwierdził wszak, że zarzut (apelacyjny) naruszenia art. 286 k.p.c. nie może odnieść skutku, ponieważ wydane przez biegłych opinie wyjaśniają istotne dla rozstrzygnięcia sprawy okoliczności, a ich fachowość i rzetelność nie została w żaden sposób podważona. Podkreślił, że art. 286 k.p.c. nie przewiduje obowiązku uzupełnienia już sporządzonej opinii czy to na piśmie, czy też w formie ustnej do protokołu rozprawy w każdym wypadku. Z zawartej w nim regulacji nie wynika także dla sądu obowiązek dopuszczenia dowodu z kolejnej opinii innych biegłych. Obowiązek taki powstaje wówczas, gdy sformułowania opinii nie są na tyle jasne i jednoznaczne, aby pozwalały na dokonanie na jej podstawie stanowczych ustaleń. Potrzeba taka nie może być natomiast jedynie wynikiem niezadowolenia strony z niekorzystnego dla niej wydźwięku konkluzji opinii, lecz być następstwem umotywowanej krytyki dotychczasowej opinii.

Natomiast to, że orzeczeniem Powiatowego Zespołu do spraw Orzekania o Niepełnosprawności w B. z dnia 6 grudnia 2016 r., stwierdzono w stosunku do skarżącego konieczność sprawowania stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji, w sposób oczywisty nie stanowi przesłanki do wnioskowania, że stan taki występował w 2020 r.

Wobec niewykazania istnienia powołanych w skardze kasacyjnej przesłanek przedsądu, z mocy art. 398⁹ § 2 k.p.c. należało orzec jak w sentencji. Kosztach postępowania kasacyjnego rozstrzygnięto stosownie do § 16 ust. 4 pkt 2 w związku z § 15 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (jednolity tekst: Dz.U. z 2023 r., poz. 2437).

[SOP]
(r.g.)